

گفت و گو با دکتر فریدون عبدلی فرد، تاریخ نگار پست در ایران

مصاحبه گر: مانی راد

عکس ها: ساتیار

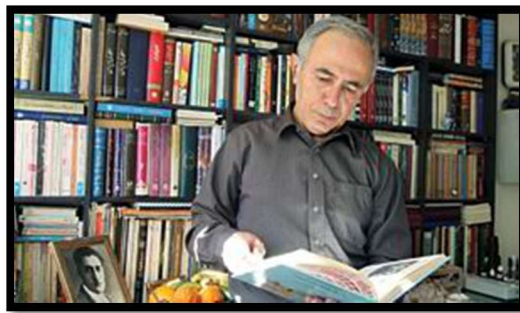
منبع: همشهری آنلاین

تاریخ انتشار مصاحبه: سه شنبه ۵ اسفند ۱۳۸۲ خورشیدی

سال یازدهم - شماره ۳۳۱۸

چاپارچی های تهران، لباس رسمی پوشیدند:

کوچه پشت پستخانه پاتوق طرفداران تمبر بود. مجموعه داران تمبر از این کوچه قدیمی خاطره ها دارند. دکتر فریدون عبدلی فرد از روزگاری که به دنبال تمبر ساعتها در کوچه پشت پستخانه پرسه می زد و یا با عشق و علاقه، تمام سفرنامه های خارجی را خریداری می کرد، اولین قدم ها را به سمت تاریخ نگاری پست ایران برداشت.

دکتر فریدون عبدلی فرد

او پزشك است و عاشق تمبر. وقتی درباره ریاضی و هندسه حرف می زند سر شوق می آید. ما درباره وضع پست و پستخانه در تهران قدیم از او می پرسیم. دکتر فریدون عبدلی فرد، از تاریخ می گوید و شاهان و وزراء. از چاپارخانه ها و چاپارچی باشی ها و از تاریخ پست ایران. اما او نیز به مانند همه، ناگفته هایی دارد، حرف ها تمام می شود، می رویم سراغ آنها.

دکتر عبدلی فرد می گوید: «روزی ده شاهی پول توجیبی می گرفتم. حدود سال های ۱۳۳۰-۳۱ بود. شاید بشود گفت: همه چیز زیرسر تمبرهای رنگ و ارنگ احمد شاهی بود و چشم های مشتاق من و آن مغازه لوازم ورزشی که تمبر هم می فروخت. سکه ها را جمع می کردم و صاحب تمبرهایی می شدم به چه قشنگی! که حالا داشت قدیمی تر می شد و به روزگار ناصرالدین شاه و پیش از آن می رسید تا اینکه يك روز رفتم ناقصی آلبوم را بگیرم. همه چیز از اینجا به صورت جدی شروع شد.

يك تمبر پنج تومانی چاپ موقت تهران، قلبی از آب درآمد. مغازه دار از آلبوم من درش آورد و جلو چشمم ریزرش کرد. گفت قلبی است. همین. خشکم زد. چرا قلبی است؟ چاپ بدل یعنی چه؟ چاپ دوباره چیست؟

...

البته جای خالی آن تمبر با يك تمبر اصل پر شد، اما جواب به این سوال ها و هزار سوال دیگر کشید به اینکه از

تمبر برسم به جست وجو و کند و کاو در تاریخ پست ایران و حتی جهان. حالا سال ۱۳۳۹ بود. در کنکور دانشکده پزشکی قبول شده بودم، درس می خواندم و آلبوم های كوچك و بزرگ را با تمبرهای مختلف پر می کردم و همیشه در کوچه پشت پستخانه، پرسه می زدم به دنبال تمبرهای قدیمی. حالا دیگر ساختمان پست در ضلع جنوبی میدان توپخانه جنب تلگرافخانه، همه آن چیزی نبود که همه می دیدند، آنجا ناگفته های بسیاری داشت.»

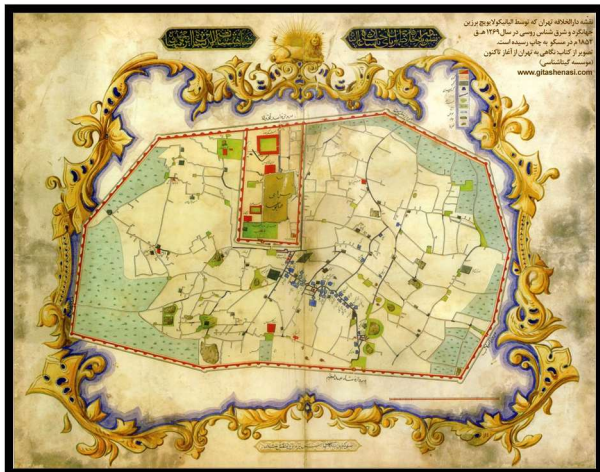
تاریخچه تمبر پستی:

«آنگونه که پست، تاریخچه دارد، تلگراف فاقد تاریخ است. تلگراف به خاطر نیاز انگلیسی ها در تهران به یکباره شکل گرفت. چیزی نبود که لااقل به صورت دیگری وجود داشته باشد. انگلیسی ها به منظور کنترل امور سیاسی منطقه يك خط تلگراف از جنوب به تهران کشیدند و در اول خیابان ناصریه (ناصرخسرو) ساختمانی را به عنوان مرکز تلگراف تعیین کردند. این ساختمان که بعدها تلگرافخانه نامیده شد در ضلع شمالی دارالفنون قرار داشت. چند سال پس از احداث تلگرافخانه در تهران، تمبر پستی رایج شد.» دکتر عبدلی فرد بسیار دقیق است. وقتی می پرسیم در چه سالی بود که تمبرپستی رایج شد، دست در اوراقش فرومی برد و دنبال تاریخ می گردد: «در سال ۱۲۸۲ هجری قمری بود. يك هیات ایرانی طی سفری به کشورهای اروپایی، سرویس های پستی کشورهای مربوط را مورد مطالعه قرار دادند تا در ایران و طهران تمبرپستی را رواج دهند. این هیات را سرتیپ حاجی محسن خان معین الملک و مشیرالدوله و اعتمادالسلطنه همراهی می کردند. در آنجا شخصی به نام ریستر که از اهداف سفر این هیات آگاه شده بود با آنان وارد مذاکره شد و قبل از آنکه مذاکره به نتیجه منجر شود، او تمبرهایی را طراحی کرد و به مقامات ایرانی ارایه داد. اما این تمبرها چندان موافق طبع آنها نیامد و طرح های ریستر رد شد. او این طرح ها را مستقیماً به دربار ایران فرستاد اما باز هم موفقیتی به دست نیاورد. درست یکسال بعد، این تمبرها را به عنوان اولین تمبرهای ایرانی در نمایشگاهی در سال ۱۸۶۶ م به فروش رساند.» اما همه چیز به اینجا ختم نشد. دکتر عبدلی فرد در میان حرفهایش هرازگاهی نقب می زند و از خاطراتش هم می گوید. دستاورد این هیات را می پرسیم و او پاسخ می دهد: «این هیات پس از بررسی های فراوان با شخصی به نام آلبرت بار که کارمند ضرابخانه پاریس بود، تماس می گیرند و کلیشه های تهیه شده توسط او با نمونه های چاپ شده از آن مورد توجه هیات قرار می گیرد و به ایران آورده می شود.» آلبومی که دکتر عبدلی فرد از اولین تمبرها تهیه کرده است، جلوش روی میز است. همزمان تمبرها را نشان داده و ادامه می دهد: «این تمبرها در چهار قیمت يك شاهی، دو شاهی، چهارشاهی و هشت شاهی که بعدها تبدیل به تمبرهای پنج شاهی شد، در ایران رواج یافت. این تمبرها در سال ۱۲۸۳ هجری قمری به ایران آمد و تا سالها استفاده از آن تفننی بود و تنها مختص به فرنگ رفته ها و درباریان و رجال. این درست زمانی بود که سی سالی می شد که در اروپا تمبر رواج داشت.»

پست جدید ایران:

دکتر عبدلی فرد از امین الدوله می گوید. از کسی که در زمان ریاست اش بر چاپارخانه ها، باعث تحول این اداره شد و به تعبیری اولین وزیر پست ایران بوده. در سال ۱۲۸۸ میرزا علی خان امین الملک که بعدها امین الدوله شد، رئیس اداره چاپارخانه شد. او از دست پروردگان امیرکبیر بود و در زمان صدارت سهپسالار بود که به این پست منصوب شد. در سال ۱۲۹۰ هجری قمری زمانی که ناصرالدین شاه به اروپا سفر کرد، امین الدوله نیز در این سفر به همراه شاه بود. او در آنجا از امانوئل پادشاه اتریش خواست تا فردی با تجربه در امور پست را به همراه این هیات به تهران بفرستد و در اینجا اتفاق مهمی در تاریخ پست ایران افتاد. شاید همه چیز بر این بود تا «فون داگسبرگ گوستاو ریدر» که به تهران آمد تا اوضاع چاپارخانه و پست ایران را مرتب کند، به عنوان بانی پست جدید ایران شناخته شود. او در سال ۱۲۹۲ به ایران آمد. تا قبل از آن تمبرهای تهیه شده توسط «بار» به تمبر باقری معروف بودند و بسیار پراکنده استفاده می شدند. ریدر با حضورش در تهران و دربار، باعث تحول شد. تمبرهای جدیدی طراحی کرد و تمام چاپارچی ها را دارای لباس متحدالشکلی کرد. او

کلاس های بسیاری تشکیل داد و به آموزش پست و امور اداری و دفتری آن پرداخت. بدین ترتیب بود که با درایت میرزا علی خان امین الدوله، ایران از سیستم پستی منظمی بهره مند شد. ریدرر به مدت یکسال در ایران ماند و هنگامی که به اروپا رفت، خدمت دیگری به ایران کرد. او در دهم شهریور ۱۲۵۶ هجری شمسی همزمان با اول سپتامبر ۱۸۷۷ میلادی ایران را به عضویت اتحادیه پستی جهانی درآورد.

نقشه دار الخلافه طهران، ۱۲۶۹ ق. طراحی توسط الیانیکو لایویچ برزین، جهانگرد روس

پستخانه های طهران:

با دکتر عبدلی فرد که متولد سنگلج است و سال ها در خیابان امیریه پرسه زده است سری به طهران قدیم می زنیم. به پستخانه های طهران. باز هم او سندی دیگر به رویمان می کشاید. نقشه دار الخلافه با کاروانسراهای بی شمارش. حتی نقشه طهران قبل از دار الخلافه. او از کاروانسراهایی می گوید که در ابتدا نامه های دیوانی را تحویل آنجا می دادند یا نامه برخی از تجار معروف را و می گوید که برای اولین بار در زمان امین الدوله اداره پست از دربار جدا شد و سر از ابتدای خیابان لاله زار درآورد. دروازه ای که در ضلع شمال شرقی میدان توپخانه قرار داشت به روی خیابان لاله زار باز می شد. پست طهران برای اولین بار در کنار این دروازه تاسیس شد. بعدها این اداره به قسمت جنوبی میدان توپخانه منتقل شد، ابتدای خیابان ناصریه (ناصرخسرو) و در کنار تلگرافخانه. تا اواخر دوره مشروطیت و حتی اوایل حکومت رضاخان، پستخانه طهران در آنجا قرار داشت. در زمان حکومت رضاخان بود که ساختمان جدیدی در خیابان سپه (امام خمینی) ساخته شد. ساختمان روبه روی خیابان خیام که تا به امروز نیز همچنان استوار و پابرجا مانده. این ساختمان از دوره رضاشاه مرکز پست ایران شد و کوچه کنار آن معروف شد به کوچه پشت پستخانه که پاتوق تمام عاشقان تمبر بود.

سری به گذشته بز نیم:

از همان روزی که ناظم آمد و مساله ریاضی را طرح کرد و او که هنوز محاسبه حجم را در هندسه نیاموخته بود، توانست آن را حل کند و اعجاب همکلاسانش را برانگیزد، از روزگاری که به دنبال تمبر ساعتها در کوچه پشت پستخانه پرسه می زد و یا با عشق و علاقه، تمام سفرنامه های خارجی را خریداری می کرد تا شاید ردیابی از پست و چاپارخانه ها بیابد، درست از همان روزها بود که دکتر فریدون عبدلی فرد، اولین قدم ها را به سمت تاریخ نگاری پست ایران برداشت. او وقتی از تمبر حرف می زد، چنان سر نوق می آید که بی اختیار لبخند به چهره ات می نشاند. او عاشق تمبر است. اما روزهایی را هم در ذهن دارد که به دلیل مشکلات معاش مجبور به فروش بخشی از گنجینه ارزشمند شخصی خود می شود. ابروهایش را درهم می کشد. آهی می کشد و... سن دواگزوپری می گوید: « ارزش هر چیز برای وقتی است که به پایش می گذاری.» دکتر فریدون عبدلی فرد، یک پزشک است. یک پزشک خوب که متعهدانه بعد از بازنشستگی به کارش ادامه داده، اما سالهاست که تمبر، پست و ارتباط انسان ها برایش دغدغه بوده است. او یک عاشق است...